

การพัฒนาารูปแบบการจัดการเรียนรู้ตามหลักอริยสัจ 4 เพื่อส่งเสริมทักษะการ แก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ ของนักศึกษาระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยมหามกุฏราช วิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน

The Development of a Learning Management Model Based on the Four Noble Truths to Promote Creative Problem-solving Skills among Undergraduate Students at Mahamakut Buddhist University, Isan Campus

สุรศักดิ์ อุดเมืองเพีย, นิรัช เรืองแสน และ ประยูร แสงใส

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น

Surasak Audmuangpiea, Niraj Ruangsang, Prayoon Saengsai
Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Khon Kaen Campus
Email : su.ra.suk.2532@gmail.com

Received: 11 August 2024; Revised: 20 August 2024; Accepted 20 August 2024
© The Author(s) 2024

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพและแนวทางการพัฒนาและทดลองใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้ตามหลักอริยสัจ ๔ เพื่อส่งเสริมทักษะการแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ของนักศึกษาระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน กลุ่มเป้าหมายของการวิจัยคือ นักศึกษาปริญญาตรี สาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา จำนวน ๕๐ คน ซึ่งได้มาโดยวิธีการเลือกแบบเจาะจง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย รูปแบบการจัดการเรียนรู้ คู่มือการใช้รูปแบบ แผนบริหารการสอน แบบทดสอบความรู้ และแบบสอบถามความพึงพอใจ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การทดสอบค่าที และการวิเคราะห์เนื้อหา ผลการวิจัยพบว่า สภาพการจัดการเรียนรู้ตามหลักอริยสัจ ๔ เพื่อส่งเสริมทักษะการแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.25$, S.D. = 0.80) ตามความคิดเห็นของนักศึกษาชั้นปีที่ ๒ นอกจากนี้ การประเมินความเหมาะสมของรูปแบบการจัดการเรียนรู้พบว่า ภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.35$, S.D. = 0.63) ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความเหมาะสมของรูปแบบนี้ในการนำไปใช้ในกระบวนการเรียนการสอน ผลการเปรียบเทียบคะแนนก่อนและหลังการเรียนรู้โดยใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้ตามหลักอริยสัจ ๔ พบว่าค่าเฉลี่ยคะแนนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ โดยค่าเฉลี่ยคะแนนก่อนเรียนอยู่ที่ 32.00 (S.D. = 4.44) และค่าเฉลี่ยคะแนนหลังเรียนอยู่ที่ 49.68 (S.D. = 3.86) ผลลัพธ์นี้แสดงให้เห็นถึงประสิทธิภาพของรูปแบบในการส่งเสริมทักษะการแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ของนักศึกษาได้อย่างชัดเจน สรุปได้ว่าการใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้ตามหลักอริยสัจ ๔ เป็นแนวทางที่มีประสิทธิผลในการพัฒนาทักษะการแก้ปัญหาของนักศึกษา นอกจากจะช่วยเสริมสร้างความคิดสร้างสรรค์และความมั่นใจในการเผชิญกับปัญหาแล้ว ยังช่วยให้นักศึกษาสามารถนำหลักอริยสัจ ๔ ไปประยุกต์ใช้ในการแก้ปัญหาในชีวิตประจำวันได้อย่างมีประสิทธิภาพอีกด้วย

คำสำคัญ : การพัฒนารูปแบบ, การจัดการเรียนรู้, ทักษะการแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์, มหาวิทยาลัยมหามกุฏ

ราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน

Abstract

This research aimed to study the current state, development, and implementation of a learning management model based on the Four Noble Truths to promote creative problem-solving skills among undergraduate students at Mahamakut Buddhist University, Isan Campus. The target group consisted of 50 undergraduate students majoring in Social Studies Teaching, selected through purposive sampling. The research tools included the learning management model, a user guide for the model, instructional management plans, a knowledge test, and a satisfaction questionnaire. The statistics used for data analysis were the mean, standard deviation, t-test, and content analysis. The research findings revealed that the overall state of learning management based on the Four Noble Truths to promote creative problem-solving skills was at a moderate level ($\bar{X} = 3.25$, S.D. = 0.80), according to the opinions of second-year students. Additionally, the evaluation of the suitability of the learning management model found that the overall suitability was at a high level ($\bar{X} = 4.35$, S.D. = 0.63), indicating that this model is appropriate for use in the teaching and learning process. The comparison of pre-test and post-test scores using the learning management model based on the Four Noble Truths showed that the average post-test scores were significantly higher than the pre-test scores at the .05 level. The average pre-test score was 32.00 (S.D. = 4.44), while the average post-test score was 49.68 (S.D. = 3.86). These results clearly demonstrate the effectiveness of the model in promoting students' creative problem-solving skills. In conclusion, the use of the learning management model based on the Four Noble Truths is an effective approach to developing students' problem-solving skills. It not only fosters creativity and confidence in facing challenges but also enables students to apply the Four Noble Truths effectively in solving everyday problems.

Keywords: Development of a Model, Learning Management, Creative Problem-Solving Skills, Mahamakut Buddhist University, Isan Campus

1. บทนำ

การพัฒนาทักษะที่ดีให้กับผู้เรียนจะส่งผลทำให้การดำรงชีวิตของผู้เรียนอยู่ในสังคมอย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งนี้ ในโลกศตวรรษที่ 21 ผู้เรียนจำเป็นต้องมีทักษะชีวิตและทักษะอาชีพ เช่น ทักษะการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลซึ่งต้องมีทั้งศาสตร์และศิลป์ ทักษะทางสังคม การมองโลกในแง่ดี การควบคุมอารมณ์ การทำประโยชน์เพื่อผู้อื่น การมีภาวะผู้นำและรู้จักการให้ การทำดีโดยไม่หวังผลตอบแทน ทักษะการเรียนรู้และสร้างนวัตกรรมใหม่ หมั่นฝึกฝนพัฒนาตนเองให้เกิดทักษะโดยการปฏิบัติ การคิดวิเคราะห์ เรียนรู้วิธีการแก้ปัญหา มีความคิดสร้างสรรค์ มีทักษะในการสื่อสารและทักษะแห่งความร่วมมือ หรือที่เรียกว่า 4C คือ 1. การสื่อสาร (Communication) 2. การทำงานร่วมกัน (Collaboration) 3. การสร้างสรรค์ (Creativity) 4. การคิดอย่างมีวิจารณญาณ (Critical Thinking) (สิทธิชัย, 2562) จากความสำคัญดังกล่าวจะเห็นได้ว่ากระบวนการคิดแก้ปัญหาเป็นทักษะที่จำเป็นสำหรับมนุษย์ เพราะการดำรงชีวิตในชีวิตประจำวันต้องประสบกับสถานการณ์ต่างๆ ที่ต้องมาพร้อมกับปัญหาและต้องมีการแก้ไขอยู่ตลอดเวลา (นพดล, 2561) การรู้จักคิด

และรู้จักใช้สมองไม่ใช่เป็นทักษะที่มุ่งพัฒนาสติปัญญาเพียงอย่างเดียว แต่ยังเป็นทักษะที่สามารถพัฒนาทัศนคติ วิธีคิด ค่านิยม ความรู้ความเข้าใจในสถานการณ์ของสังคมได้อีกด้วย ซึ่งระบบการศึกษาต้องให้ความสำคัญในการพัฒนาและฝึกเยาวชนให้มีโอกาสได้ฝึกทักษะการคิดแก้ปัญหาให้มาก (มนูญ, 2560).

การแก้ปัญหาเชิงสร้างสรรค์เป็นกระบวนการมุ่งหาคำตอบและแก้ปัญหา รวมถึงการพัฒนาสถานะที่เป็นอยู่ให้ดีขึ้นโดยการทำงานร่วมกันระหว่างความคิดสร้างสรรค์ การคิดแก้ปัญหาและการคิดวิจารณ์ญาณ นอกจากนี้ยังได้รับการพิสูจน์แล้วว่าเป็นเครื่องมือที่ช่วยให้ผู้คนสามารถเผชิญกับปัญหาหรือความท้าทายใหม่เป็นแนวทางในการพัฒนาความคิด และนวัตกรรม (อัมพร, 2562) โดยแนวคิดในแก้ปัญหาเชิงสร้างสรรค์ถูกพัฒนาขึ้นโดย อเล็กซ์ เอฟ ออสบอร์น (Alex F. Osborn) เป็นกระบวนการคิดแก้ปัญหาที่มีความท้าทายในการที่จะเอาชนะความวิตกกังวลที่เกิดขึ้นเกี่ยวกับปัญหาโดยใช้เครื่องมือของความคิดสร้างสรรค์ในการแก้ไข ปัญหา (ออสบอร์น, 2555) ส่งผลทำให้ได้ความคิดที่แตกต่าง หลากหลายและมีศักยภาพในการแก้ปัญหา ซึ่งจะเริ่มต้นขั้นตอนของการพิจารณาลักษณะของปัญหา บริบท บุคคลที่เกี่ยวข้อง ไปจนถึงผลลัพธ์ที่ต้องการให้เกิดขึ้น (ประสิทธิ์, 2561) ซึ่งในกระบวนการของการแก้ปัญหาเชิงสร้างสรรค์เป็นการคิดอย่างต่อเนื่อง โดยกระบวนการของการแก้ปัญหาเชิงสร้างสรรค์จะใช้ความคิดสร้างสรรค์เป็นหลักที่สำคัญของกระบวนการแก้ปัญหาเชิงสร้างสรรค์แล้ว ยังต้องมีทักษะการคิดวิเคราะห์เพื่อสะท้อนให้เห็นในการแก้ปัญหา (วีระพงษ์, 2559) และทักษะการคิดอย่างมีวิจารณ์ญาณ เพื่อสามารถวิเคราะห์และเปรียบเทียบความรู้ที่ได้รับและแก้ไข ความรู้จากมุมมองที่แตกต่างกัน (ชลิตา, 2560) จะสังเกตเห็นว่าบุคคลที่มีความคิดสร้างสรรค์สามารถนำสิ่งต่างๆ มาบูรณาการเข้าด้วยกันได้ ซึ่งแตกต่างจากผู้เรียนที่ไม่มีความคิดสร้างสรรค์ที่ไม่สามารถสร้างแนวทางการแก้ปัญหาที่มีความเฉพาะและซับซ้อนได้ (มนัส, 2561).

เนื่องจากการคิดแก้ปัญหาเชิงสร้างสรรค์ ฝึกให้ผู้เรียนได้คิดลึกและหลากหลายที่สุดโดยปราศจากการตัดสินความคิดต่าง ๆ ว่าดีหรือไม่ จนถึงระยะหนึ่งจึงพิจารณาความคิดเหล่านั้นด้วยการคิดวิจารณ์ญาณ ในการเลือกและประเมินวิธีการแก้ปัญหาจนได้วิธีที่ดีที่สุดในการแก้ปัญหา (ศิริพร, 2563) วางแผนการแก้ปัญหาและนำไปแก้ปัญหาโดยเชื่อมั่นว่าตนเองสามารถแก้ปัญหาได้และควบคุมตนเองได้ (ธนพล, 2560) เพื่อที่จะทำให้เกิดการแก้ปัญหาด้วยความรอบคอบและสมบูรณ์ (วิสุทธิ, 2561). โดยวิธีการแก้ปัญหาเชิงสร้างสรรค์เป็นความพยายามของแต่ละคนหรือกลุ่มบุคคลในการประยุกต์ใช้ความคิดสร้างสรรค์ในการแก้ปัญหาและสามารถนำมาใช้ในหลาย ๆ ด้าน เป็นกระบวนการทางความคิดในการสร้างทางออกให้กับปัญหาที่แปลกใหม่ (จิตติ, 2558) เป็นระบบที่ใช้ความคิดเพื่อที่จะทำความเข้าใจในสาเหตุของปัญหา มองหาโอกาสและการสร้างความคิดที่หลากหลาย อันจะเป็นประโยชน์ที่จะช่วยกำหนดทิศทางสำหรับการแก้ปัญหา (สิทธิชัย, 2562) ซึ่งในวิธีการแก้ปัญหาจะถูกสร้างขึ้นอย่างอิสระ ด้วยวิธีการแก้ปัญหาเหล่านี้จะช่วยให้เข้าใจปัญหาและสามารถแก้ปัญหาในสถานการณ์ปัจจุบันได้อย่างสร้างสรรค์ (ภูมิ, 2560).

ประเทศไทยตระหนักถึงความสำคัญของการแก้ปัญหาเชิงสร้างสรรค์ ดังจะเห็นได้จากกระทรวงศึกษาธิการได้กำหนดมาตรฐานคุณวุฒิระดับปริญญาตรีสาขาครุศาสตร์และสาขาศึกษาศาสตร์ (หลักสูตร 4 ปี) พ.ศ. 2562 ในด้านคุณลักษณะบัณฑิตที่พึงประสงค์ ในข้อ 4.3 เป็นผู้เรียนรู้และฉลาดรู้ และมีปัญญา เป็นผู้ที่มีความสามารถในการคิดวิเคราะห์ การคิดขั้นสูง (มาลี, 2562) นอกจากนี้ในมาตรฐานด้านผล

การเรียนรู้ และข้อ 4.4 เป็นผู้มีทักษะศตวรรษที่ 21 มีความสามารถคิดวิเคราะห์ การคิดขั้นสูง มีทักษะการทำงานเป็นทีม และในด้านทักษะทางปัญญาในข้อ 5.3.2 สามารถคิดริเริ่มและสามารถพัฒนางานอย่างสร้างสรรค์ (สมศักดิ์, 2562).

นอกจากนี้แผนการศึกษาแห่งชาติ ฉบับปรับปรุง (2560-2574) เน้นให้ผู้เรียนมีคุณลักษณะและทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 (3Rs8Cs) อาทิ ทักษะด้านการสร้างสรรค์และนวัตกรรม (Creativity and Innovation) ทักษะด้านการคิดอย่างมีวิจารณญาณและทักษะในการแก้ปัญหา (Critical Thinking and Problem Solving) ซึ่งเป็นส่วนประกอบที่สำคัญของทักษะการแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ (สมชาย, 2560) เพื่อให้เอื้อต่อการพัฒนาผู้เรียนให้มีความสามารถในการคิดริเริ่มสร้างสรรค์ คิดวิเคราะห์ และแก้ปัญหา พร้อมทั้งการศึกษาในระดับอุดมศึกษาควรจัดให้มีการเรียนการสอนและกิจกรรมโดยเฉพาะอย่างยิ่งพัฒนาการทางด้านการแก้ปัญหา การตัดสินใจ การทำงานเป็นทีม (พรณี, 2561).

พร้อมทั้งการศึกษาในระดับอุดมศึกษาควรจัดให้มีการเรียนการสอนและกิจกรรมโดยเฉพาะอย่างยิ่งพัฒนาการทางด้านการแก้ปัญหา การตัดสินใจ การทำงานเป็นทีม เพื่อให้นักศึกษาวิชาชีพครูมีความรู้และทักษะในการแก้ปัญหาเชิงสร้างสรรค์ และนำไปใช้ในการจัดการเรียนรู้ซึ่งสอดคล้องกับสมรรถนะสำคัญในส่วน of ทักษะชีวิตสำหรับผู้เรียน ในองค์ประกอบที่ 2 เรื่องการคิดวิเคราะห์ ตัดสินใจ และแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ โดยการฝึกให้ผู้เรียนรู้จักแยกแยะข้อมูลข่าวสาร ปัญหาและสถานการณ์รอบตัว วิพากษ์วิจารณ์และประเมินสถานการณ์รอบตัวด้วยหลักเหตุผลและข้อมูลที่ถูกต้อง (ประสิทธิ์, 2561) ระบุปัญหา สาเหตุของปัญหา หาทางเลือกและตัดสินใจในการแก้ปัญหาในสถานการณ์ต่าง ๆ อย่างสร้างสรรค์ (สุนทรี, 2563).

จากความสำคัญข้างต้นการเตรียมความพร้อมให้กับนักศึกษามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน ส่งเสริมยุคใหม่ การพัฒนาทักษะการคิดแก้ปัญหาให้กับบัณฑิตซึ่งจะเป็นบุคคลสามารถคิดได้อย่างหลากหลาย หลากมุม คิดได้กว้างไกลและคิดได้ลึกซึ้งโดยไม่ซ้ำแบบเดิม (อรทัย, 2562) โดยลักษณะความคิดในลักษณะนี้นำไปสู่การค้นคว้าวิธีแก้ปัญหาที่แปลกใหม่และเป็นประโยชน์ต่อตนเองและสังคม (วิชัย, 2560) การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยมีจุดประสงค์ในการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะการคิดแก้ปัญหาเชิงสร้างสรรค์ให้กับนักศึกษาอีกทั้งยังเป็นแนวทางให้กับอาจารย์สามารถนำรูปแบบการจัดการรู้นี้ไปส่งเสริมทักษะการคิดแก้ปัญหาเชิงสร้างสรรค์ เพื่อให้นักศึกษามีทักษะการแก้ปัญหาเชิงสร้างสรรค์ต่อไป (อัมพร, 2562).

2.วัตถุประสงค์การวิจัย

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1. เพื่อศึกษาสภาพและแนวทางในการจัดการเรียนรู้หลักอริยสัจ 4 เพื่อส่งเสริมทักษะการแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ ของนักศึกษามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน 2. เพื่อพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้หลักอริยสัจ 4 เพื่อส่งเสริมทักษะการแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ ของนักศึกษามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน 3. เพื่อทดลองรูปแบบการจัดการเรียนรู้หลักอริยสัจ 4 เพื่อส่งเสริมทักษะการแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ ของนักศึกษามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

วิทยาเขตอีสาน 4. เพื่อประเมินประสิทธิผลของรูปแบบการจัดการเรียนรู้หลักอริยสัจ 4 เพื่อส่งเสริมทักษะการแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ ของนักศึกษามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน

3.ระเบียบวิธีวิจัย/กลุ่มประชากร/เครื่องมือวิจัย

การวิจัยเรื่องการพัฒนาารูปแบบการจัดการเรียนรู้ตามหลักอริยสัจ 4 เพื่อส่งเสริมทักษะการแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ของนักศึกษามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน แบ่งออกเป็น 4 ระยะสำคัญตามกระบวนการวิจัยและพัฒนา (Research and Development) โดยใช้แนวคิดของ ADDIE Model ซึ่งปรับปรุงตามแนวคิดของ Kruse ร่วมกับการวิจัยแบบผสมผสานวิธี (Mixed Methodology) โดยเฉพาะการใช้แบบแผนเชิงผสมผสานแบบรับรองภายใน (The Embedded Design) ซึ่งเป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพผสมผสานกัน

ในระยะที่ 1 การศึกษาสภาพและแนวทางการจัดการเรียนรู้ตามหลักอริยสัจ 4 มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพและแนวทางการจัดการเรียนรู้ที่สามารถส่งเสริมทักษะการแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ของนักศึกษา โดยกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในระยะนี้เป็นนักศึกษาระดับปริญญาตรีชั้นปีที่ 2 จำนวน 175 คน และกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวน 9 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วยแบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ ซึ่งได้รับการพัฒนาและตรวจสอบความเชื่อมั่นโดยผู้เชี่ยวชาญ นอกจากนี้ยังมีการทดลองใช้เครื่องมือกับกลุ่มนักศึกษานอกกลุ่มตัวอย่างเพื่อหาค่าความเชื่อมั่นและปรับปรุงเครื่องมือก่อนนำไปใช้จริง การวิเคราะห์ข้อมูลจากการเก็บข้อมูลด้วยแบบสอบถามใช้การคำนวณค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) ในขณะที่ข้อมูลจากการสัมภาษณ์จะถูวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับสภาพการจัดการเรียนรู้ในปัจจุบัน

ในระยะที่ 2 การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ตามหลักอริยสัจ 4 เพื่อส่งเสริมทักษะการแก้ปัญหาเชิงสร้างสรรค์ มีการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) กับผู้ทรงคุณวุฒิในด้านต่างๆ เพื่อสังเคราะห์ข้อมูลและพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้และคู่มือประกอบ โดยข้อมูลที่ได้จากระยะที่ 1 ถูกนำมาใช้เป็นฐานในการพัฒนารูปแบบและคู่มือดังกล่าว จากนั้นรูปแบบและคู่มือที่พัฒนาขึ้นจะถูกตรวจสอบคุณภาพและความเหมาะสมโดยผู้เชี่ยวชาญ การประเมินความเหมาะสมของรูปแบบใช้แบบประเมินที่พัฒนาขึ้นโดยเฉพาะ โดยใช้เกณฑ์การประเมินใน 5 ระดับ ซึ่งค่าคะแนนที่ได้จะถูกวิเคราะห์ด้วยค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ในระยะที่ 3 การทดลองรูปแบบการจัดการเรียนรู้ตามหลักอริยสัจ 4 ได้ดำเนินการกับนักศึกษาชั้นปีที่ 2 จำนวน 50 คน โดยมีการทดสอบก่อนและหลังการเรียนรู้เพื่อเปรียบเทียบผลการพัฒนาทักษะการแก้ปัญหาเชิงสร้างสรรค์ นอกจากนี้ยังมีการสอบถามความพึงพอใจของนักศึกษาต่อรูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่ใช้ การวัดผลของการทดลองใช้รูปแบบจะใช้แบบทดสอบที่พัฒนาขึ้นเฉพาะสำหรับการวิจัยนี้ ซึ่งประกอบด้วยข้อสอบที่เน้นการวัดทักษะการคิดแก้ปัญหาเชิงสร้างสรรค์ โดยคะแนนที่ได้จากการทดสอบก่อนและหลังการเรียนรู้จะถูกเปรียบเทียบเพื่อหาความแตกต่าง และการวิเคราะห์ความพึงพอใจของนักศึกษาจะใช้แบบสอบถามที่พัฒนาขึ้นโดยมีการวิเคราะห์เชิงปริมาณเช่นกัน

สุดท้ายในระยะที่ 4 เป็นการประเมินประสิทธิผลของรูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่พัฒนาขึ้น โดยการสอบถามความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิที่เกี่ยวข้องทั้งด้านพระพุทธศาสนา การจัดการเรียนรู้สังคมศึกษา และการวัดผลและประเมินผล รวมถึงผู้บริหาร การประเมินนี้มุ่งเน้นตรวจสอบว่ารูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่พัฒนาขึ้นมีประสิทธิภาพในการส่งเสริมทักษะการแก้ปัญหาเชิงสร้างสรรค์ของนักศึกษาและสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในสถานศึกษาอื่นๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ เครื่องมือที่ใช้ในการประเมินประกอบด้วยแบบประเมินประสิทธิผลที่พัฒนาขึ้นเพื่อการวิจัยนี้โดยเฉพาะ ซึ่งจะถูกรวบรวมด้วยค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เพื่อตรวจสอบว่ารูปแบบที่พัฒนาขึ้นสามารถบรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้หรือไม่

4.ผลการวิจัย

ผลการวิจัยระยะที่ 1: ศึกษาสภาพและแนวทางการจัดการเรียนรู้

ในระยะแรกนี้ ผลการศึกษาพบว่า สภาพการจัดการเรียนรู้ตามหลักอริยสัจ 4 เพื่อส่งเสริมทักษะการแก้ปัญหาเชิงสร้างสรรค์ของนักศึกษามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสานยังคงอยู่ในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ยรวม $\bar{X} = 3.25$, S.D. = 0.80) ผลการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่านักศึกษาให้ความสำคัญกับสภาพการสอนมากที่สุด ($\bar{X} = 3.27$, S.D. = 0.89) ในขณะที่ด้านการจัดการเรียนรู้และการแก้ปัญายังมีพื้นที่ในการพัฒนา การวิเคราะห์นี้แสดงให้เห็นว่า นักศึกษาอาจยังไม่ได้รับการสนับสนุนอย่างเพียงพอในการฝึกฝนทักษะการแก้ปัญหาและการคิดสร้างสรรค์ ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นของการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ในระยะต่อไป

ตารางที่ 1 แสดงจำนวนและร้อยละของนักศึกษาชั้นปีที่ 2 ที่ตอบแบบสอบถาม

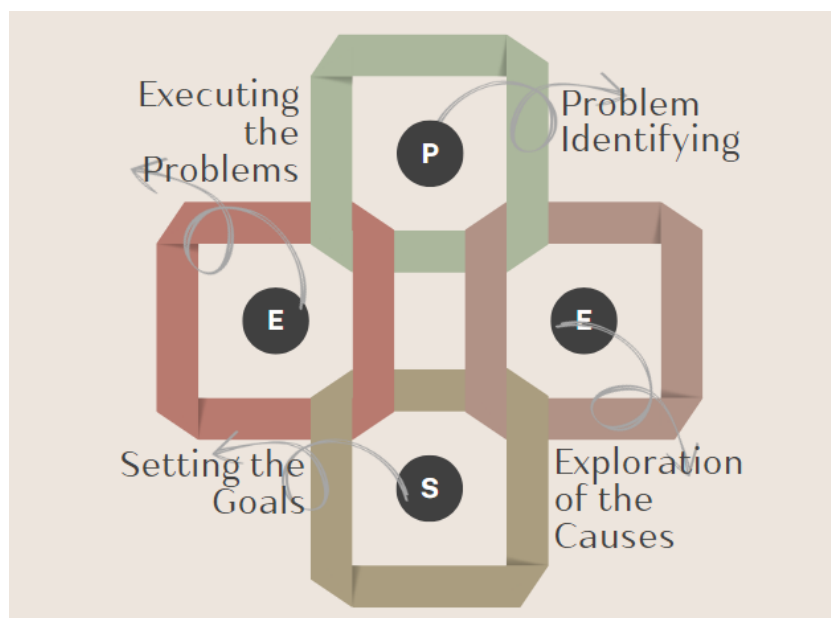
ข้อมูลทั่วไป		จำนวน	ร้อยละ
เพศ	ชาย	84	48.00
	หญิง	91	52.00
สถานภาพ	บรรพชิต	28	16.00
	คฤหัสถ์	147	84.00
รวม		175	100.00

ตารางที่ 2 ความคิดเห็นของนักศึกษาชั้นปีที่ 2 ที่มีต่อสภาพการจัดการเรียนรู้ตามหลักอริยสัจ 4 เพื่อส่งเสริมทักษะการแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ ของนักศึกษามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน (รายด้าน) มีดังนี้

ข้อที่	การจัดการเรียนรู้	ระดับความคิดเห็น			อันดับที่
		$\bar{X}$	S.D.	ระดับ	
1	ด้านสภาพการสอน	3.27	0.89	ปานกลาง	1
2	ด้านสภาพการจัดการเรียนรู้	3.23	0.78	ปานกลาง	3
3	ด้านกระบวนการแก้ไขปัญหา	3.23	0.78	ปานกลาง	3
4	ด้านครูผู้สอน	3.27	0.89	ปานกลาง	1
5	ด้านหลักอริยสัจ 4	3.24	0.80	ปานกลาง	2
	ภาพรวม	3.25	0.80	ปานกลาง	-

ผลการวิจัยระยะที่ 2: พัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้

จากข้อมูลและผลการวิเคราะห์ในระยะที่ 1 ผู้วิจัยได้พัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ตามหลักอริยสัจ 4 และนำเสนอแก่ผู้เชี่ยวชาญเพื่อประเมินความเหมาะสม ผลการประเมินพบว่า รูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่พัฒนาขึ้นมีความเหมาะสมในระดับสูง (ค่าเฉลี่ยความเหมาะสมรวม $\bar{X} = 4.35$, S.D. = 0.63) โดยเฉพาะใน ด้านกิจกรรมการเรียนรู้ ($\bar{X} = 4.60$, S.D. = 0.71) และด้านการวัดและประเมินผล ($\bar{X} = 4.57$, S.D. = 0.70) การวิเคราะห์นี้ชี้ให้เห็นว่า รูปแบบที่พัฒนาขึ้นสามารถตอบสนองความต้องการของนักศึกษาได้ดีขึ้นในเรื่องของการฝึกฝนทักษะและการประเมินผล ซึ่งเป็นการแก้ไขข้อจำกัดที่พบในระยะที่ 1

ภาพที่ 1 รูปแบบการจัดการเรียนรู้ตามหลักอริยสัจ 4 เพื่อส่งเสริมทักษะการแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ ของ นักศึกษามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน

ผลการวิจัยระยะที่ 3: ทดลองใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้

ผลการทดลองใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้ในกลุ่มตัวอย่างพบว่าคะแนนเฉลี่ยหลังเรียนเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($t = 19.476, p < 0.05$) โดยค่าเฉลี่ยคะแนนหลังเรียน ($\bar{X} = 49.68, S.D. = 3.86$) สูงกว่าคะแนนก่อนเรียน ($\bar{X} = 32.00, S.D. = 4.44$) ผลการวิเคราะห์นี้ชี้ให้เห็นว่า รูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่พัฒนาขึ้นสามารถเพิ่มผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักศึกษาได้จริง นอกจากนี้ ความพึงพอใจของนักศึกษาต่อรูปแบบการเรียนรู้ยังอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.67, S.D. = 0.64$) โดยเฉพาะในด้านการจัดกิจกรรมในชั้นเรียน ($\bar{X} = 4.56, S.D. = 0.38$) การวิเคราะห์นี้สะท้อนให้เห็นว่า นักศึกษาได้รับประสบการณ์การเรียนรู้ที่ดีกว่าเดิมและมีการตอบสนองเชิงบวกต่อการเรียนรู้

ตารางที่ 3 ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มเป้าหมาย

ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มเป้าหมาย	จำนวน	ร้อยละ
1. เพศ		
ชาย	28	56.00
หญิง	22	44.00
รวม	50	100.00
1. สถานะ		
บรรพชิต	20	40.00
คฤหัสถ์	30	60.00
รวม	50	100.00

ตารางที่ 4 ผลเปรียบเทียบคะแนนก่อนเรียน (Pretest) และหลังเรียน (Posttest) โดยใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้หลักอริยสัจ 4 เพื่อส่งเสริมทักษะการแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ ของนักศึกษามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน

ทดสอบ	จำนวนนักเรียน	คะแนนเต็ม	$\bar{x}$	S.D.	t	Sig
ก่อนเรียน (Pre-test)	50	60	32.00	4.44	19.476*	.00
หลังเรียน (Posttest)	50	60	49.68	3.86		

* นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ผลการวิจัยระยะที่ 4: ประเมินผลลัพธ์ของการทดลองใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้

ผลการประเมินจากกลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิพบว่า รูปแบบการจัดการเรียนรู้มีประสิทธิภาพในการพัฒนาทักษะการแก้ปัญหาเชิงสร้างสรรค์ โดยมีค่าเฉลี่ยในด้านประสิทธิภาพอยู่ที่ระดับสูง ($\bar{X} = 4.22, S.D. = 0.77$) ผลการวิเคราะห์พบว่า นักศึกษาสามารถใช้กระบวนการคิดอย่างเป็นระบบในการแก้ปัญหาได้อย่างเหมาะสม

($\bar{X}$ = 4.26, S.D. = 0.98) และมีผลกระทบเชิงบวกต่อทัศนคติของนักศึกษาในการแก้ปัญหาในชีวิตประจำวัน ($\bar{X}$ = 4.51, S.D. = 0.89) การวิเคราะห์นี้ชี้ให้เห็นว่ารูปแบบการเรียนรู้ที่พัฒนาขึ้นสามารถสร้างผลลัพธ์ที่ยั่งยืนทั้งในด้านการเรียนรู้และการพัฒนาคุณลักษณะของนักศึกษา

การวิเคราะห์ผลการวิจัยในแต่ละระยะมีความเชื่อมโยงกันอย่างชัดเจน โดยเริ่มจากการสำรวจสภาพปัจจุบันและความต้องการของนักศึกษาในระยะที่ 1 ซึ่งนำไปสู่การพัฒนาแบบการเรียนรู้ที่สามารถตอบสนองความต้องการเหล่านั้นในระยะที่ 2 และ 3 เมื่อทดลองใช้รูปแบบที่พัฒนาแล้ว พบว่ารูปแบบดังกล่าวสามารถเพิ่มผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและความพึงพอใจของนักศึกษาได้อย่างมีนัยสำคัญ ซึ่งได้รับการยืนยันจากผลการประเมินในระยะที่ 4 ว่ารูปแบบนี้มีประสิทธิภาพในการพัฒนาทักษะการแก้ปัญหาเชิงสร้างสรรค์และส่งเสริมทัศนคติที่ดีต่อการแก้ปัญหาในชีวิตประจำวัน ทั้งนี้ ผลการวิจัยในแต่ละระยะเสริมสร้างความเข้าใจในประสิทธิภาพของรูปแบบการเรียนรู้และชี้ให้เห็นถึงแนวทางในการปรับปรุงและพัฒนาเพิ่มเติมเพื่อให้การเรียนรู้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

5.อภิปรายผล

ผลการวิจัยที่ได้จากการศึกษานี้ได้แสดงให้เห็นถึงประสิทธิภาพและความเหมาะสมของการจัดการเรียนรู้ตามหลักอริยสัจ 4 ในการพัฒนาทักษะการแก้ปัญหาเชิงสร้างสรรค์ของนักศึกษา ผลการวิจัยนี้ไม่เพียงแต่แสดงให้เห็นถึงความสำเร็จในการประยุกต์ใช้หลักการพุทธศาสนาในกระบวนการเรียนรู้ แต่ยังสอดคล้องกับแนวคิดและทฤษฎีทางการศึกษาในปัจจุบันหลายประการ (1) การเชื่อมโยงกับทฤษฎีการเรียนรู้โดยการปฏิบัติ (Experiential Learning Theory) ของ Kolb ทฤษฎีการเรียนรู้โดยการปฏิบัติของ Kolb (1984) เน้นการเรียนรู้ผ่านการทำกิจกรรมและการสะท้อนกลับ (Reflective Observation) ซึ่งกระบวนการนี้ถูกนำมาใช้ในรูปแบบการจัดการเรียนรู้ตามหลักอริยสัจ 4 โดยการที่นักศึกษาได้ฝึกฝนการแก้ปัญหาในสถานการณ์จริงและการสะท้อนกลับต่อกระบวนการที่ตนเองได้ทำ นักศึกษาไม่เพียงแต่ได้รับความรู้ทางทฤษฎีแต่ยังได้เรียนรู้วิธีการประยุกต์ใช้ความรู้ในสถานการณ์จริง ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Kolb ที่ว่า "การเรียนรู้ที่แท้จริงเกิดขึ้นเมื่อบุคคลได้มีส่วนร่วมในกระบวนการแก้ปัญหาและสะท้อนกลับต่อประสบการณ์นั้น" (Kolb, 1984) (2) การเชื่อมโยงกับแนวคิดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง (Student-Centered Learning) แนวคิดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง (Student-Centered Learning) ซึ่งได้รับการสนับสนุนโดย Schweisfurth (2013) เน้นการให้อำนาจผู้เรียนในการกำหนดทิศทางการเรียนรู้ของตนเอง ผลการวิจัยนี้พบว่า การใช้หลักอริยสัจ 4 ในการจัดการเรียนรู้ทำให้นักศึกษาได้มีบทบาทสำคัญในการระบุปัญหา วิเคราะห์สาเหตุ และวางแผนการแก้ปัญหา ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางการเรียนรู้อย่างแท้จริง ผลการวิจัยนี้ยังแสดงให้เห็นว่านักศึกษาที่มีส่วนร่วมในการกำหนดเป้าหมายและแนวทางการเรียนรู้จะมีความมุ่งมั่นและพยายามในการแก้ปัญหาย่างสร้างสรรค์มากยิ่งขึ้น (Schweisfurth, 2013) (3) การเชื่อมโยงกับทฤษฎีการเรียนรู้ตามหลักพุทธศาสนา (Buddhist Educational Theory) การวิจัยนี้ยังสะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญของทฤษฎีการเรียนรู้ตามหลักพุทธศาสนา ซึ่งเน้นการเรียนรู้ผ่านการไตร่ตรองและการตระหนักรู้ (Mindfulness

and Reflection) การใช้หลักอริยสัจ 4 ในการเรียนรู้เป็นการนำเอาหลักการของพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนรู้ที่เน้นการตระหนักรู้และการคิดวิเคราะห์ ผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่านักศึกษาที่ได้รับการฝึกฝนในการใช้หลักอริยสัจ 4 จะมีทักษะการแก้ปัญหาที่ดีขึ้น สามารถวิเคราะห์ปัญหาได้อย่างลึกซึ้งและมีความคิดสร้างสรรค์ในการหาวิธีการแก้ไขปัญหา ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงประสิทธิภาพของการประยุกต์ใช้หลักการพุทธศาสนาในการพัฒนาทักษะการแก้ปัญหา (4) การเชื่อมโยงกับทฤษฎีการวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Methods Research) ของ Creswell and Clark การวิจัยครั้งนี้ใช้วิธีการวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Methods Research) ซึ่งเป็นการรวบรวมข้อมูลทั้งในเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพเพื่อให้ได้ภาพรวมที่ครอบคลุมและละเอียดมากขึ้น Creswell and Clark (2011) ระบุว่า การใช้วิธีการวิจัยแบบผสมผสานช่วยให้สามารถรวบรวมข้อมูลที่หลากหลายและทำให้ผลการวิเคราะห์มีความน่าเชื่อถือมากขึ้น ในการวิจัยนี้ การใช้วิธีการผสมผสานช่วยให้สามารถวิเคราะห์ข้อมูลจากหลายมิติ ทำให้เข้าใจถึงประสิทธิภาพของรูปแบบการจัดการเรียนรู้ได้อย่างลึกซึ้งมากยิ่งขึ้น (Creswell & Clark, 2011) (5) การเชื่อมโยงกับทฤษฎีการพัฒนาการเรียนรู้แบบ Active Learning หรือการเรียนรู้แบบปฏิบัติเป็นแนวคิดที่เน้นการมีส่วนร่วมของผู้เรียนอย่างเต็มที่ในกระบวนการเรียนรู้ โดยให้ผู้เรียนได้มีโอกาสปฏิบัติและทดลองเรียนรู้ด้วยตนเอง ผลการวิจัยนี้พบว่า การจัดการเรียนรู้ตามหลักอริยสัจ 4 มีลักษณะของ Active Learning อย่างชัดเจน เพราะนักศึกษาได้มีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนรู้ทุกขั้นตอน ตั้งแต่การระบุปัญหา การวิเคราะห์สาเหตุ การกำหนดวิธีการแก้ปัญหา และการปฏิบัติจริง การเรียนรู้แบบนี้ช่วยเสริมสร้างทักษะการแก้ปัญหาเชิงสร้างสรรค์และการคิดวิเคราะห์ที่ลึกซึ้ง ซึ่งสนับสนุนแนวคิดของ Bonwell และ Eison (1991) ที่ว่า Active Learning ช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการเรียนรู้และทำให้ผู้เรียนมีความเข้าใจที่ลึกซึ้งยิ่งขึ้น (Bonwell & Eison, 1991) โดยสรุป การวิจัยนี้ได้รับการสนับสนุนจากทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องหลายประการ ผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่าการจัดการเรียนรู้ตามหลักอริยสัจ 4 ไม่เพียงแต่ช่วยพัฒนาทักษะการแก้ปัญหาเชิงสร้างสรรค์ของนักศึกษา แต่ยังส่งเสริมให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนรู้ที่มีความหมาย โดยใช้วิธีการวิจัยแบบผสมผสานเพื่อให้ได้ผลการวิเคราะห์ที่ครอบคลุมและชัดเจน การเชื่อมโยงกับทฤษฎีการเรียนรู้ที่หลากหลายทำให้สามารถยืนยันถึงประสิทธิภาพและความเหมาะสมของรูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่พัฒนาขึ้นในการศึกษาในครั้งนี้

6. ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัยเกี่ยวกับรูปแบบการจัดการเรียนรู้หลักอริยสัจ 4 เพื่อส่งเสริมทักษะการแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ของนักศึกษามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน ได้มีข้อเสนอแนะเชิงนโยบายและข้อเสนอแนะในการทำวิจัยต่อไปอย่างเป็นรูปธรรม ในส่วนของข้อเสนอแนะเชิงนโยบายแนะนำให้กระทรวงศึกษาธิการสนับสนุนการนำหลักอริยสัจ 4 มาใช้ในระดับมหาวิทยาลัยและโรงเรียนทั่วประเทศ พร้อมทั้งจัดฝึกอบรมครูและอาจารย์ให้มีความเข้าใจในหลักการนี้ รวมถึงส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีและสื่อการเรียนรู้ที่หลากหลายในการจัดการเรียนรู้ นอกจากนี้ ยังควรสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ที่เอื้อต่อการคิดสร้างสรรค์และติดตามประเมินผลอย่างต่อเนื่อง รวมถึงสนับสนุนการวิจัยและพัฒนาเกี่ยวกับการใช้หลักอริยสัจ 4 ในการศึกษา ขณะที่ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยต่อไปเน้นการขยายขอบเขตการวิจัยไปยังกลุ่มตัวอย่างที่

หลากหลายมากขึ้น การใช้วิธีการวิจัยเชิงผสมผสานเพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครอบคลุมมากยิ่งขึ้น และการศึกษาผลกระทบในระยะยาวของการใช้หลักอริยสัจ 4 ในการจัดการเรียนรู้ นอกจากนี้ ยังควรวิจัยการบูรณาการเทคโนโลยีในการเรียนรู้ ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการเรียนรู้ และวิจัยเปรียบเทียบกับแนวทางการเรียนรู้อื่น ๆ เพื่อพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ให้มีประสิทธิภาพและเหมาะสมกับบริบททางวัฒนธรรมที่หลากหลาย.

๗.อ้างอิง

- Bonwell, C. C., & Eison, J. A. (1991). *Active learning: Creating excitement in the classroom*. School of Education and Human Development, George Washington University.
- Creswell, J. W., & Clark, V. L. P. (2011). *Designing and conducting mixed methods research* (2nd ed.). SAGE Publications.
- Joyce, B., & Weil, M. (2009). *Models of teaching* (9th ed.). Pearson Education.
- Kolb, D. A. (1984). *Experiential learning: Experience as the source of learning and development*. Prentice-Hall.
- Schweisfurth, M. (2013). *Learner-centered education in international perspective: Whose pedagogy for whose development?* Routledge.
- จิตติ สุขุมศักดิ์. (2558). *ทักษะการคิดเชิงสร้างสรรค์*. นครราชสีมา: สำนักพิมพ์ศรีนคร.
- ชลิตา สร้อยสังวาลย์. (2560). *การคิดเชิงวิจารณ์ญาณสำหรับครู*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ศูนย์วิจัย.
- ธนพล ชัยเจริญ. (2560). *ความสามารถในการแก้ปัญหาของคนรุ่นใหม่*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ธรรมสภา.
- นพดล กาญจนประดิษฐ์. (2561). *การพัฒนาทักษะการแก้ปัญหา*. เชียงใหม่: สำนักพิมพ์การศึกษา.
- ประสิทธิ์ สืบสำเนียง. (2561). *การพัฒนานวัตกรรมการเรียนรู้*. นครราชสีมา: สำนักพิมพ์สันติสุข.
- ประสิทธิ์ สืบสำเนียง. (2561). *การวิเคราะห์ปัญหา*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สยามการศึกษา.
- พรณิ เจริญชัย. (2561). *การพัฒนาทักษะการคิด*. นครปฐม: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัย.
- ภูมิ สันทรัพย์. (2560). *การแก้ปัญหาที่มีประสิทธิภาพ*. ขอนแก่น: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัย.
- มนัส ทิพย์สุวรรณ. (2561). *การคิดเชิงบูรณาการในยุคใหม่*. อุบลราชธานี: สำนักพิมพ์อุบลการพิมพ์.
- มนูญ ศรีวิชัย. (2560). *ทักษะชีวิตสำหรับคนรุ่นใหม่*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ธรรมสภา.
- มาลี สุวรรณภูมิ. (2562). *มาตรฐานการศึกษาสำหรับครู*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัย.
- วิสุทธิ์ แสงสว่าง. (2561). *การวิเคราะห์ปัญหาทางสังคม*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์วิทยาการ.
- วีระพงษ์ สงวนศักดิ์. (2559). *การคิดวิเคราะห์เชิงสร้างสรรค์*. พิษณุโลก: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยนเรศวร.
- ศิริพร ทิพย์หิรัญ. (2563). *การแก้ปัญหาเชิงสร้างสรรค์ในห้องเรียน*. เชียงใหม่: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- สมชาย ภูมิชาติ. (2560). *แผนการศึกษาแห่งชาติ*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ธรรมสภา.
- สมศักดิ์ สร้อยสุวรรณ. (2562). *การศึกษาในศตวรรษที่ 21*. ขอนแก่น: สำนักพิมพ์การศึกษา.

- สิทธิชัย ชมพูพาทย์. (2562). *ทักษะการคิดในศตวรรษที่ 21*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สยาม.
- สุนทรี ภัทรกุล. (2563). *การเรียนรู้และการแก้ปัญหาในศตวรรษที่ 21*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัย.
- ออสบอร์น, อ. เอฟ. (2555). *การคิดแก้ปัญหาเชิงสร้างสรรค์*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์บัณฑิต.
- อัมพร ศรีพุทธา. (2562). *การคิดสร้างสรรค์ในยุคดิจิทัล*. ขอนแก่น: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัย.